

RIIGIKOGU

Hr Lauri Läänemets
Siseminister

ARUPÄRIMINE

7. märts 2024

PPA poolse võimu kuritarvitamise kohta seoses sõna- ja meelsusvabaduse õigusvastase mahasurumisega

12. jaanuaril tegi Harju Maakohus teatavaks oma otsuse, millega tühistati Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) poolt Jaak Valge ja Andres Aule suhtes langetatud süüdimõistev väärteotsus, kuna kohtu hinnangul polnud nimetatud isikud reaalselt ühegi väärteo koosseisule vastavat tegu toime pannud.¹ Nüüdseks on see otsus ka jõustunud.

Mäletatavasti paigaldasid Andres Aule ja Jaak Valge möödunud aasta juulis Tallinna vanalinnas kirjanike majale Juhan Smuuli bareljeefi juurde Eesti NSV lipu, et juhtida avalikkuse tähelepanu asjaolule, et 1949. aastal tõendatult küüditamises osalenud ning korduvalt stalinistlikke vaateid väljendanud Juhan Smuulile pühendatud mälestusmärki eksponeeritakse jätkuvalt Eesti Vabariigi avalikus ruumis, mis on täiesti kohatu.

Kuid selle asemel, et küüditaja mälestusmärk oleks maha võetud, algatas PPA lipuaktsiooni tõttu Aule ja Valge suhtes väärteomenetluse ning menetleja Kristel Proos otsustas määrata mõlemale mehele trahvi, kuna nad olevat toime pannud avaliku korra rikkumise. Tegelikult oli algusest peale vähegi ausatele inimestele selge, et mingit väärtegu Aule ja Valge toime ei pannud.

Selge on ka see, et PPA ilmselgelt otsis võimalust süüdimõistva otsuse langetamiseks, sest algselt tugineti eriti absurdsel moel karistusseadustiku paragrahvile 151¹, mille kohaselt on keelatud agressiooniakti, genotsiidi, inimsusevastase kuriteo või sõjakuriteo toimepanemisega seotud sümboli avalik eksponeerimine neid tegusid toetaval või õigustaval viisil.² Kuna selline etteheide oli naeruväärne, sest lipuaktsiooniga risti vastupidiselt protesteeriti kommunistide inimsusevastaste kuritegude toimepanemises osalenud isikute jätkuva avaliku ülistamise vastu, asus PPA hiljem toetuma karistusseadustiku paragrahvile 262, heites Aulele ja Valgele ette avaliku korra rikkumist.

PPA sõnul seisnes väidetav avaliku korra rikkumine selles, et ENSV lipu avalik eksponeerimine Tallinna vanalinnas on kohatu ja võib inimesi häirida. See süüdistus ei ole aga vähem naeruväärne kui esialgne süüdistus, sest inimeste karistamine meele avaldamise eest lihtsalt seetõttu, et PPA hinnangul on meeleavaldamise viis sobimatu ja ehk ka kedagi häiriv, on absoluutselt kohatu.

Kolumnist Veiko Vihuri on selle kohta kirjutanud:

arupärimine

7. 03.2024 Nr. 620

¹ Vt <https://www.err.ee/1609220133/kohus-lopetas-andres-aule-ja-jaak-valge-suhtes-algatatud-vaarteomenetluse>

² Vt <https://www.err.ee/1609111538/smuuli-kuju-korvale-ensv-lipu-heisanud-ekre-saadik-sai-trahvi>

„PPA käitumisest jääb vägisi mulje, et konservatiivsete poliitikute vastu otsitud ettekäändel vääртеomenetluse algatamine ja alusetu trahvimine kuulub nüüd politiseerunud politsei käekirja juurde. Mida sellega saavutada püütakse? Vastus on väga lihtne: menetlus ja protsess on juba iseendast karistus. Sest kohtust õigust otsides ja seda ükskord võib-olla ka saades on kodanik sunnitud kulutama raha, aega ja närve, samas kui tema vastas on maksumaksja poolt ülal peetud rutiinselt toimiv riigiparaat, mis ei vastuta mitte millegi eest ja jätkab sama tuimalt oma tegevust ka kodaniku õigeksmõistmise korral. Sellise väljavaate puhul on parem võimude silmis problemaatilisi meeleavaldusi üldse mitte korraldada, vaid vaik olla.“³

Kahjuks ei ole tegu üksikjuhtumiga, sest PPA tegutsemises meeleavaldamise õiguse õigusvastaseks mahasurumiseks on juba ilmnenud muster. Näitena võib osutada tõsiasjale, et PPA keelas mullu novembris avaliku koosoleku palestiinlaste toetuseks, põhjendades seda ilmselgelt õigusliku aluseta väitega, et meeleavaldusele võivad ilmuda kolmandad isikud plakatitega, mida PPA peab lubamatuks.⁴ Selle juhtumiga seondult olete isegi tunnistanud – tõsi, pehmenavat sõnastust kasutades –, et PPA käitumine ei olnud kehtiva õigusega kooskõlas.⁵

Kuna põhiseaduse paragrahvi 45 tagatud sõnavabadus ja paragrahvi 47 tagatud meeleavaldamise vabadus on demokraatliku ühiskonnakorralduse seisukohast fundamentaalse tähtsusega vabadused, tuleb jõustruktuuride poolt nende rikkumisse suhtuda täie tõsidusega.

Sellega seoses on meil Teile järgmised küsimused:

1. Kuidas on võimalik, et PPA algatab kodanike suhtes, kes kasutavad oma põhiseaduslikku õigust meelt avaldada, ikka ja jälle vääртеomenetlusi, ilma et selleks oleks reaalselt õiguslik alus?
2. Kes ja kuidas selle eest PPA-s vastutab, kui kohtus leiab kinnitust, et PPA poolt rahumeelselt meelt avaldanud inimeste trahvimine oli õigusvastane, nagu see Aule ja Valge kaasuses on toimunud? Kas ametnike suhtes, kes algatasid õigusvastaselt vääртеomenetluse, algatatakse distsiplinaarmenetlus?
3. Mida kavatsete ette võtta selleks, et tulevikus enam ei esineks selliseid PPA poolseid võimu kuritarvitusi ning et kõik Eesti Vabariigi kodanikud saaksid kasutada oma põhiseaduslikku õigust meelt avaldada ilma, et peaks kartma PPA poolsete õigusvastast tagakiusamist?
4. Kas Te ei leia, et siseministrina peaksite ise võtma vastutuse ja tagasi astuma, kui PPA ei suuda tegutseda viisil, mis austaks kodanike põhiseaduslikku õigust riigivõimu sekkumiseta meelt avaldada?

Lugupidamisega

Riigikogu liikmed:

Varro Vooglaid

³ Vt <https://objektiiv.ee/kolumn-veiko-vihuri-politsei-rundab-uht-pohioigust-siseminister-laanemets-vaarib-umbusaldust/>

⁴ Vt <https://www.err.ee/1609186348/politsei-keelas-palestiinlaste-toetuseks-plaanitud-kogunemise-tartus-alselt-ara>

⁵ Vt <https://www.postimees.ee/7917925/laanemetsa-sonul-muretses-ppa-palestiina-toetusmeeleavalduse-osas-ule>